

Streszczenie rozprawy doktorskiej
pt. *Kompetencje słowotwórcze dzieci w wieku przedszkolnym*
z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim

Celem pracy była analiza kompetencji słowotwórczych dzieci pięcio- i sześciolletnich z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim. Uzyskane wyniki zostały odniesione do materiału zebranego wśród dzieci o typowym rozwoju, w tym samym bądź zbliżonym wieku umysłowym i metrykalnym. Podjęte kroki badawcze służyły obiektywnemu zdiagnozowaniu i deskrypcji powiązanych ze sobą właściwości mowy dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, w szczególności mechanizmów tworzenia i rozumienia konstrukcji słowotwórczych – w odniesieniu do ich globalnego rozwoju i rozwoju ich rówieśników w normie.

Problematyka niniejszej dysertacji pozostaje w kręgu zainteresowania nie tylko językoznawstwa, ale także pedagogiki specjalnej, psycholingwistyki i logopedii – nie da się bowiem zanalizować mowy dzieci z niepełnosprawnością intelektualną bez odwołania do treści psychologiczno-pedagogicznych. Praca stanowi próbę ukazania rozwoju umiejętności słowotwórczych w sytuacji wystąpienia u dziecka ograniczeń poznawczych w postaci lekkiej niepełnosprawności intelektualnej na etapie kształtowania się całego systemu językowego, tj. w okresie, w którym dziecko zna już podstawy języka, ale do końca nie opanowało jeszcze wszystkich jego podsystemów. Aby odpowiedzieć na nurtujące pytania – m.in. o dynamikę rozwoju słowotwórstwa u dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, ewentualne opóźnienia, tożsamość bądź odmiennosć jakościową i ilościową w przyswajaniu reguł słowotwórczych w stosunku do dzieci o typowym rozwoju – przedmiotem badań objęto rzeczowniki stanowiące najliczniejszą klasę części mowy oraz tworzące trzon słownika. Ze względu na dużą liczbę odpowiedzi zebranych podczas prowadzonych badań (łącznie 7560), wnikliwej analizie poddano wyłącznie derywaty mutacyjne.

Badania prowadzono w oparciu o stworzony kwestionariusz słowotwórczy bazujący na istniejących już wzorcach, wypracowanych na gruncie badań kompetencji słowotwórczych dzieci z innymi niepełnosprawnościami.

Praca ma charakter dychotomiczny – składa się z części teoretycznej oraz części analitycznej, a także wstępu wprowadzającego w tematykę pracy i zakończenia, stanowiącego podsumowanie.

Wstęp zawiera zagadnienia dotyczące miejsca słowotwórstwa w systemie języka oraz problemu wczesnej diagnozy niepełnosprawności intelektualnej. Zawarto w nim cele pracy, przedstawiono główne założenia oraz opisano jej strukturę.

Część teoretyczna składa się z dwóch rozdziałów. Pierwszy z nich został poświęcony zagadnieniom związanym z kompetencją słowotwórczą oraz głównym teoriom słowotwórczym. Ponadto przedstawiono etapy przyswajania języka przez dziecko o typowym rozwoju i z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, wskazano także na pewne niepowodzenia w nabywaniu kompetencji językowej. Kolejnym zagadnieniem podjętym w tej części pracy były aspekty znaczenia mowy i języka dla rozwoju intelektualnego – skupiono się na ukazaniu podobieństw i różnic między kompetencją poznawczą a językową. Dokonano także przeglądu badań kompetencji słowotwórczej dzieci o typowym rozwoju oraz dzieci z niepełnosprawnością intelektualną. Opisano metody, techniki oraz narzędzia wykorzystywane w badaniach kompetencji słowotwórczych. W drugim rozdziale scharakteryzowano istotne zagadnienia związane *stricte* z niepełnosprawnością intelektualną: przytoczono definicje, przedstawiono epidemiologię i etiologię oraz szczegółowo opisano funkcjonowanie dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim.

Z kolei w obszernej części analitycznej, liczącej trzy rozdziały, omówiono metodologię badań własnych, dokonano szczegółowej charakterystyki kompetencji słowotwórczych dzieci w wieku przedszkolnym z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim poprzez przedstawienie wyników badań własnych oraz podsumowano poziom kompetencji słowotwórczych badanych w zakresie konstrukcji mutacyjnych. Przedstawiono analizę jakościową i ilościową, skoncentrowaną na porównaniach międzygrupowych – wskazano m.in. na konkretne sposoby dekodowania i kodowania konstrukcji słowotwórczych. Materiał podzielono na podrozdziały zawierające omówienie poszczególnych kategorii słowotwórczych.

W zakończeniu pracy zawarto wnioski płynące z przeprowadzonych badań. Analiza dostępnego materiału teoretycznego oraz badania własne pozwoliły na weryfikację sformułowanych hipotez badawczych i wyciągnięcie wniosków dotyczących aspektów językowych nieporuszanych dotąd w literaturze naukowej.